

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/193090,TEKSTAUDIO-86-rocznica-Czarnej-Nocy-lub-Nocy-straconych-poetow.html>
19.05.2024, 17:55

[TEKST+AUDIO] 86. rocznica „Czarnej Nocy” lub „Nocy straconych poetów”

Data publikacji 27.10.2023

Noc z 29 na 30 października 1937 r. jest uważana za jedną z najczarniejszych w historii Białorusi. W ramach stalinowskiej czystki funkcjonariusze NKWD zamordowali wtedy około 130 osób: literatów, poetów, dziennikarzy, nauczycieli, naukowców i działaczy kultury.

Od różnorodności narodowej do unifikacji sowieckiej

W latach 20 XX w. młode państwo sowieckie prowadziło stosunkowo tolerancyjną politykę wobec narodów zamieszkujących obszar Związku Sowieckiego. Wspierano rozwój kultur narodowych, dotyczyło to również Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej (BSRS). Wprowadzono na szeroką skalę szkolnictwo białoruskie, stworzono Białoruską Akademię Nauk, wspierano rozwój literatury i innych dziedzin działalności artystycznej, dzięki czemu w tym okresie kultura białoruska rozwijała się tam niesłychanie prężnie.

Michał Czarot, białoruski poeta zamordowany w nocy z 29 na 30 października 1937 r. Fot. Creative Commons

Na przełomie lat 20. i 30. XX w. względna liberalizacja w dziedzinie polityki narodowościowej dobiegła końca, ponieważ zwyciężyła stalinowska koncepcja unifikacji społeczeństwa sowieckiego. Rozpoczął się masowy terror, który przybrał formę przymusowej kolektywizacji, czystek w partii i administracji państwowej, walki z religią, zwalczania inteligencji narodów zamieszkujących Związek Sowiecki. Komunistyczny aparat represji stał się bronią w walce z przeciwnikami politycznymi. Prześladowaniom politycznym poddawane były różne grupy społeczne - od byłych członków partii z doświadczeniem przedrewolucyjnym po pojedynczych chłopów sprzeciwiających się kolektywizacji. Związek Sowiecki, pod wodzą Stalina, obrał kurs na centralizację - na likwidację niezależności narodów i na szerzenie rosyjskiego nacjonalizmu, który miał być spoiwem łączącym różne grupy etniczne i narodowe państwa sowieckiego. Działacze białoruscy, reprezentanci elit, byli usuwani ze stanowisk,

często zamykani w więzieniach oraz stawiani przed sądem.

Czarna Noc

Kulminacją stalinowskich represji były lata 1937-1938, nazywane Wielkim Terrorem. Egzekucje w nocy z 29 na 30 października 1937 r. były najtragiczniejszym momentem potężnej fali represji przeciwko białoruskiej inteligencji. W piwnicach gmachu NKWD (obecnie to siedziba KGB) i na zamku Piszczatowskim rozstrzelano tej nocy ponad 130 osób: naukowców i działaczy kultury, dziennikarzy, nauczycieli, poetów i literatów. Część z ofiar należała do partii komunistycznej BSRS, co nie uratowało ich przed śmiercią. Tak masowego, jednorazowego morderstwa na przedstawicielach białoruskiej elity narodowej nigdy wcześniej nie było. Te tragiczne wydarzenia nazwano „Czarną nocą” lub „Nocą straconych poetów”, ponieważ wśród rozstrzelanych było 22 białoruskich pisarzy, m.in. Michaś Czarot, Płaton Hałowacz, Wasyl Kowal czy

**Teodor Klasztorny. Jak
pokazuje przykład Czarota,
zdolnego poety, redaktora
„Sowieckiej Białorusi”,
nawet tak oddany idei
październikowej rewolucji
działacz stał się dla
sowieckiego aparatu
bezpieczeństwa
kontrrewolucjonistą,
wrogiem ludu i agentem
polskiego wywiadu.
Wyrokiem trójki NKWD
został rozstrzelany tej
feralnej nocy. Jego ciało i
ciała innych ofiar czystek
potajemnie pogrzebano w
dołach śmierci na północny
wschód od miasta w
Kuropatach.**

**Tej nocy nie tylko
zamordowano poetów i
literatów, ale także
zniszczono ich artystyczny
dorobek. W aktach
osobowych straconych
pisarzy znajdują się
informacje, że dowody ich
winy w postaci listów, zdjęć,
notatek i rękopisów
zniszczono po egzekucji
twórców.**

**Doły śmierci w
Kuropatach**

Upamiętnienie zamordowanych w Kuropatkach. Fot. IPN.

Upamiętnienie zamordowanych w Kuropatkach. Fot. IPN.

Upamiętnienie zamordowanych w Kuropatkach. Fot. IPN.

Kuropaty to uroczysko na obrzeżach Mińska, które jest symbolem zbrodni stalinowskich na Białorusi. Tam Sowieci w latach 1937–1941 rozstrzelali według różnych szacunków od 100 tys. do 250 tys. osób. Zabijano tam również Polaków – ofiary operacji polskiej NKWD oraz zbrodni katyńskiej. Najpewniej spoczywają tu polscy oficerowie z tzw. białoruskiej listy katyńskiej.

Na terenie więzienia w Mińsku zamordowano prawdopodobnie 3870 Polaków, a ich ciała zostały pochowane w pobliskich Kuropatkach. Za podstawę tej tezy uważa się dwa dokumenty szefa NKWD Ławrientija Berii z 21 i 22 marca 1940 r. Pierwszy z nich został skierowany do ludowego komisarza komunikacji ZSRS Łazara Kaganowicza w sprawie przygotowania wagonów do przetransportowania więźniów. Drugi nakazywał oddziałom NKWD „rozładowanie” więzień zachodnich obwodów dwóch socjalistycznych republik sowieckich – ukraińskiej i białoruskiej, a aresztowanych przewieźć z więzień zachodnich obwodów Białoruskiej SRS do Więzienia Mińskiego.

W 1988 r. w prasie w języku białoruskim ukazał się artykuł autorstwa Zianona Paźniaka i Jauhiena Szmygaloua „Kuropaty – droga śmierci”, w którym po raz pierwszy poruszono historię masowych grobów na Białorusi. Tekst złamał znowę milczenia wokół tego tematu – informacja o Kuropatkach poszła w świat. Mimo stosunkowo niskiego nakładu pisma (8 tys. egz.) artykuł stał się znany nie tylko w BSRS ale cytowały go zagraniczne agencje prasowe, w tym PAP.

Mimo upływu lat zbrodni w Kuropatkach nadal czeka na rzetelne opracowanie naukowe – wciąż nie przeprowadzono badań archeologicznych, a dokumentacja aktowa pozostaje zamknięta w archiwach służb bezpieczeństwa Białorusi i Rosji.

Zachęcamy również do zapoznania się z licznymi artykułami naukowymi oraz materiałami audio-wideo dotyczącymi zbrodni sowieckich i Wielkiego Terroru znajdującymi się w portalu przystanekhistoria.pl:

- [Marek Klecel, Polacy i Wielki Terror we wspomnieniach i dokumentach](#)
- [Henryk Głębocki, Nikita Pietrow, „Operacja polska” 1937-1938 na tle mechanizmów Wielkiego Terroru](#)
- [Stanisław Koller, Dokumenty „Operacji polskiej” w Gruzji. Protokół specjalnej Trójki](#)

NKWD

- [Sławomir Kalbarczyk, Karta z dziejów represji sowieckich wobec obywateli polskich: działalność Ławrentija Berii](#)
- [Serhij Kokin, Zbrodniarze z NKWD przed sądem. Przypadek Żytomierza](#)
- [Borys Sokołow, Jak rewolucja pożarła swoje polskie dzieci](#)
- [Adam Hlebowicz, Wyspy Sołowieckie - wzorzec systemu Gułag](#)

Polecamy również artykuł [Ewy Ziółkowskiej pt. „Kuropaty”](#), który ukazał się w Biuletynie IPN.

Zapraszamy do obejrzenia filmu dokumentalnego „**ROZSTRZELAĆ POLAKÓW - czyli operacja antypolska NKWD 1937-1938**”

PLIKI DO POBRANIA

[Prof. Marek Wierzbicki o masowych egzekucjach działaczy białoruskich \(wav, 43.21 MB\) 27.10.2023 12:00](#)

[Prof. Marek Wierzbicki o masowych egzekucjach działaczy białoruskich \(mp3, 5.88 MB\) 27.10.2023 12:00](#)